

TORI TÕUGU HOBUSTE (UNIVERSAALNE SUUND) ARETUSPROGRAMM

Selle programmi osa lahutamatuks osaks on tori tõugu hobuste (universaalne suund) säilitusprogramm.

Aretuse eesmärk

Selle aretusprogrammi eesmärgiks on tagada tori tõu genofondi säilitamine. Tori hobusetõugu iseloomustab põlvnemise ühtsus sõlmeellastest ja kohanemine kohalike söötmissidamistingimustega.

Hobustel peavad olema programmi eesmärkidele vastavad jõudlusnäitajad, sest tegemist on mitmekülgse kasutusotstarbega hobustega.

Eesmärk on aastaks 2020 laiendada tori täkkude, kes on kantud tõuraamatu TA osa peatõuraamatusse, aretuses kasutamist ja seeläbi tagada populatsiooni suurenemine üle 1000 hobuse piiri. Suurendada aastas sündivate varssade arvukust vähemalt 70 varsani, kelle kolme eellastepõlvkonna jooksul ei ole kasutatud teist tõugu aretusmaterjali. Suurenema peab tori tõugu

hobuste (universaalne suund) aretusprogrammis osaleva populatsiooni põlvnemise ühtlikkus ja

väheneda sõltuvus komponenttõugudest. Seejuures on eesmärgiks suurendada aretajate teadlikkust paaridevaliku otsuste langetamisel ning vajadusel viiakse läbi individuaalset nõustamist.

Aretusmeetodid

Selles aretusprogrammis osalevad täkid ja märad, kes on kantud tori tõugu hobuste tõuraamatu

TA ossa ja nende järglased. Tõuraamatu pidamist on täpsemalt käsitletud osas

„Tõuraamatusse

kandmise alused ja tõuraamatu pidamise kord“.

Vastavalt Põllumajandusloomade aretuse seaduse § 3 lg 4 võib tori tõu (universaalne suund) aretuses kasutada vaid puhasaretust. Oluline tähtsus on liin- ja perekondaretusel, ühtlikul ja mitteühtlikul paaridevalikul. Lubatud on mõõdukas sugulusaretus.

Aretusedu saavutamise abinõud

Programmi eesmärkide saavutamiseks kasutatakse puhasaretust. Oluline tähtsus on liin- ja perekondaretusel, ühtlikul ja mitteühtlikul paaridevalikul. Lubatud on mõõdukas sugulusaretus.

Oluliseks infoks aretajatele on seejuures hobuste hindamise andmed. Täpsemad kriteeriumid hobuste hindamise kohta on toodud aretusprogrammi osas „Aretuslooma ja aretusmaterjali aretuseks sobivaks tunnistamise kord“.

Tori tõugu hobuste (universaalne suund) TA osa tõuraamatut peetakse elektrooniliselt ~~Jõudluskontrolli Keskuse serveris~~, algdokumente säilitatakse Eesti Hobusekasvatajate Seltsi (EHS) büroos. Andmete kogumisel, kasutamisel ja säilitamisel lähtub EHS kehtivast seadusandlusest. Tõuraamatu pidajana ja jõudluskontrolli läbiviijana on EHS avaliku teenuse pakkuja. Hobuste põlvnemise ja jõudluskontrolli tulemuste andmed avalikustab EHS paberkanalil või digitaalselt (aastaraamat, koduleht jm).

Selleks, et teha vahet tori tõugu hobuste erinevate aretussuundade vahel kasutatakse erinevaid UELN koode.

Aretusprogrammi täitmiseks vajalik aretusloomade arv

Populatsioon hõlmas 2010 aastal 1376 hobust, sealhulgas 740 säilitusprogrammis osalevat hobust. 2012. aastal hõlmab populatsioon 1382 hobust, sealhulgas 735 säilitusprogrammis osalevat hobust, sugumärasid 255, eeltõuraamatus olevaid märasid 189, sugutäkke 33 ja

eeltõuraamatus olevaid noortäkke 92.

Tori tõugu hobuste tõuraamatu andmeid säilitatakse elektrooniliselt [Jõudluskontrolli Keskuse serverites \(www.jkkkeskus.ee/uushobu\)](http://jkkkeskus.ee/uushobu).

Tõu iseloomustus

Tori tõug baseerub 1856. aastal asutatud Tori Hobusekasvanduse ja 20. sajandi alguses väljakujunenud tori hobusetõu päritoluga soojavereliste hobuste populatsioonil, kus teatud aretusetappidel on suuremat geneetilist mõju avaldanud tori tõu esiisast Hetmanist alates idafriisi,

postjee-bretooni ja hannoveri hobusetõud. Põhjalikum ülevaade tori tõugu hobuste ajaloost on toodud tori tõugu hobuste (universaalne suund) populatsiooni säilitusprogrammis.

Programmis osalev hobune peab olema kantud tori tõugu hobuste (universaalne suund) tõuraamatu TA ossa ning ~~mõlemad vanemad peavad~~ põlvnemises peab esinema tori tõu esiisa **Hetman**.

Põlvnemises väheneb postjee-bretooni täkkude Loots, Uhke, Tugev, Sammur ja Virk ning hannoveri tõugu täkkude Algus, Delfiin, Farda, Kiirus, Kraver ja Wef osakaal.

Vabariigi Valitsuse määrusega nr 320,11. detsembril 2003 muudeti Vabariigi Valitsuse 30.

jaanuari 2001. a määrust nr 42 "Ohustatud taimesortide ja loomatõugude loetelu" ning ohustatud loomatõuks tunnistati tori hobuse tõug. Vastavalt Põllumajandusloomade aretuse seadusele (vastu võetud 6.11.2002, ning selle muutmise seadusele, mis on vastu võetud 05.12.2007) võib ohustatud tõugu põllumajanduslooma aretuses kasutada üksnes sama tõugu põllumajanduslooma aretusmaterjali (spermat, munarakku ja embrüot). Lähtudes

Põllumajandusloomade aretuse seaduse muutmise seadusest tehti aretajate poolt muudatused tori tõugu hobuste säilitus-ja aretusprogrammi, mis kinnitati Veterinaar-ja Toiduameti poolt

05.06.2008. Tori tõugu hobuste tõuraamat jagati kaheosaliseks ja vastu võeti kaks aretusprogrammi: 1. tõuraamatu TA-osa, tori tõugu hobuste (universaalne suund) hobuste aretusprogramm Vastavalt 05.06.2008 tunnustatud programmile osalevad säilitusprogrammis täkid ja märad, kes on kantud enne 01.06.2008 tori tõugu hobuste tõuraamatu põhiosasse ja kelle vanemad on tori tõugu ning nende järglased. Säilitusprogrammis osalevad ka Eestis sündinud tori tõugu täkkude, kes on tunnustatud enne 01.01.2008 järglased, kes on saanud tori hobuste tõuraamatu põhiosasse kantud märadest enne 01.06. 2008 toimunud paaritusest.

2. tõuraamatu TB-osa, tori tõugu hobuste (aretussuund) hobuste aretusprogramm.

Põllumajandusministri 8.12.2005 määrusega nr 118 muudeti ``Põllumajandusloomade ohustatud

tõugude loetelu`` ning tori hobuse puhul loeti ohustatuks üksnes universaalsuuna hobuste populatsioon.

Genealoogilised täkuliinid

Tori tõugu hobuste (universaalne suund) aretusprogrammis kasutatavate genealoogilistesse liinidesse kuuluvate tõuraamatu TA osa tunnustatud sugutäkkude nimekiri, mis on

kooskõlastatud järelvalveasutusega, avaldatakse [igaaastaselt 01.01.seisuga EHSi kodulehel \(www.ehs.ee\)](http://www.ehs.ee) ja aastaraamatus.

Genealoogilised märaperekonnad

Tunnustatud märaperekonnad on: Mimi – Lee 1559 TA, Iduna, Hilba 1243 T, Aade 1283 T, Hoiva 986 T, Harita 1531 TA jne.

Tõule vajaliku konstantsuse hoidmiseks säilitatakse kaasaegsete hobuste geneetiline sarnasus märadesse läinud genealoogiliste liinidega.

Tõu omadused

Tõu omadusi väljendatakse soovitud ja mitte soovitud omaduste koondina. Eraldi vaadeldakse hobuse tõu- ja sootüüpi, kehaehitust, liikumisi ehk allüüre.

Keskmiised mõõtmed 4 a. ja vanematel täkkudel:

-turjakõrgus (tk) 166,7 cm (lim 158 ...173 cm)

-rinnaümbermõõt (rü) 196,3 cm (lim 187 ...210 cm)
-kämblaümbermõõt (kü) 22,3 cm (lim 21,5 ...23,0 cm)
Keskmiised mõõtmed 4 a. ja vanematel märadel:
-turjakõrgus (tk) 163,8 cm (lim 156 ... 171cm)
-rinnaümbermõõt (rü) 202 cm (lim 190 ... 214 cm)
-kämblaümbermõõt (kü) 21,8 cm (lim 20,5 ... 23,0 cm)

1. Tüüp

Soovitud on elegantse, suursuguse ja harmoonilise välimusega hobune, keda iseloomustab suurem massiivsus ja suhteliselt suurem keha pikkuse e. formaadi indeks võrreldes tori tõugu hobuste aretusprogrammis osalevate hobustega.

Täkkudel ja märadel peavad olema selgelt väljendunud soo- ja tõutunnused. Mittesoovitud on robustne, toores, mitteharmooniline välimus, soo- ja tõutunnuste puudumine.

Soovituslik turjakõrgus kolmeaastasel hobusel on 156...170 cm ning kämblaümbermõõt minimaalselt 20,5 cm.

2. Kehaehitus

Erinevate kehaosade iseloomustamisel on antud järgnevad soovitud ja mittesoovitud tunnused:

Pea

Soovitud: väljendusrikas, uhke, keskmise pikkusega kõrvadega

Mittesoovitud: ilmetu, suur, pikkade, lühikeste või lontis kõrvadega

Silmad

Soovitud: suured, elavad, tumedad, sõbralikud ja ümarad

Mittesoovitud: väikesed, tuhmid, tuimad ja varjatud

Lõuapärade vahe

Soovitud: lõuapärade vahe lai, vaba liikumisega

Mittesoovitud: tugev, kitsas lõuapärade vahe

Kael

Soovitud: keskmise pikkusega, pealt kumer ning kuklaga hästi ja kergelt ühendatud

Mittesoovitud: madal, sügava ühendusega, kiilukujuline ja lühike

Piht

Soovitud: pikk, hästi väljaarenenud turi, suured libajad abaluud ja pikad õlavarred.

Mittesoovitud : lühike või madal turi; väikesed , lühikesed või püstjad abaluud , lühikesed õlavarred

Keha

Soovitud: ristkülikukujuline (kehapikkus ületab turjakõrguse 5... 8 cm võrra), harmooniliselt, tugevalt ühendunud hobuse ees-, kesk- ja tagakeha

Mittesoovitud: ruudukujuline keha; pehme selg, avatud pikk tühimik, kumer nimme, lühike ja horisontaalne laudjas

Jäsemed

Soovitud: hea lihastiku ja korrektse ehitusega, hästi arenenud liigesed; elastsed, keskmise pikkusega sõrgatsid ja hästi vormitud kabjad.

Mittesoovitud: puudulikult arenenud lihastikuga, väikesed lamedad ja silmapaistmatud liigesed,

eetsi-või taatsirandmene seis; lühikesed või püstised sõrgatsid, liiga kitsas, saabeljalgne, rangjalgne ja kooskandne seis. Mittesoovitud on väikesed kabjad.

3.Värvus

Lubatud on kõik tori hobustel esinevad värvused, enamlevinud värvused on raudjas, kõrb ja kollane. Eelistatud on heleda laka ja sabaga ning väheste märgistega tumeraudjas hobune.

4. Liikumised ehk allüürid

Soovitud: hoogsad ja maadhaaravad põhiällüürid (4-taktiline samm; 2-taktiline traav; 3-taktiline

galopp). Liigutused peavad kanduma energilistest tagajalgadest läbi elastse ja kergelt õõtsuva selja üle esijalgadele. Jäsemed peavad seejuures liikuma otse ja ettepoole. Samm peab olema vaba ja maadhaarav. Traav ja galopp peavad olema selgelt äratuntava lennufaasiga, elastsed, hoogsad ja tasakaalukad.

Mittesoovitud: lühike, madal ja mitteelastne liikumine; kinnine, fikseeritud selg; seotud õlad; tagajalgade nõrk tõuge. Samuti riivlevad või pöörlevad liigutused.

5. Seesmisel omadused (tervis, kohanemisvõime, söödakasutus, iseloom, temperament, jõudlus, sigivus)

Soovitud: töötahteline, võimekas, sõbralik, rahulik, usaldav, energiline, tasakaalukas, tugeva tervisega, hea pingetaluvuse ja kohanemisvõimega ning hea sigivuse ja söödakasutusega, pärilike vigadeta ja haigusteta hobune, kes sobib metsa- ja talutöödele, hobuturismi, hipoteraapiasse jne.

Mittesoovitud: kartlikud, närvilised, äkilised või tigidad hobused.

TORI TÕUGU HOBUSTE (ARETUSSUUND) ARETUSPROGRAMM

Aretuse eesmärk

Aretusprogrammi eesmärgiks on väärtustada tori hobusetõu ajaloolist aretuskaiku, tagada tori tõugu hobuse põlvnemise ja välimiku ühtsus ning taastada mitmekülgse kasutusotstarbega ja konkurentsivõimeline tori tõugu hobune.

Aastaks 2020 on eesmärk suurendada tori tõugu hobuste (aretussuund) aretusprogrammis osaleva populatsiooni konkurentsivõimet rahvusvahelisel tasandil, põlvnemise ühtlikkust ja suurendada tori tõugu sugutäkkude kasutamise osa. Eesmärk on suurendada aretajate teadlikkust

paaridevaliku otsuste tegemisel.

Aretusmeetodid

Selles aretusprogrammis osalevad täkid ja märad, kes on kantud tori tõugu hobuste tõuraamatu

TA ja TB ossa ja nende järglased, lisaks osalevad tunnustatud täkid komponenttõugudest ning

eripaaride valiku teel saadud järglased. Komponenttõugudena käsitletakse käesoleva programmi raames trakeeni, hannoveri, holsteini ja inglise täisverelist hobusetõugu.

Tõuraamatu

pidamist on täpsemalt käsitletud aretusprogrammi osas „Tõuraamatusse kandmise alused ja tõuraamatu pidamise kord“.

Aretusprogrammi eesmärk saavutatakse puhasaretusega ja sisestava ristamisega, kasutades liinning

perekondaretust, ühtlikku ja mitteühtlikku paaridevalikut.

Aretusedu saavutamise abinõud

Programmi eesmärkide saavutamiseks kasutatakse puhasaretust koos sisestava ristamisega.

Oluline tähtsus on liin- ja perekondaretusel, ühtlikul ja mitteühtlikul paaridevalikul. Lubatud on

mõõdukas sugulusaretus.

Oluliseks infoks on aretajatele paaridevaliku otsuste tegemisel on hobuste hindamise andmed.

Täpsemad kriteeriumid hobuste hindamise kohta on toodud aretusprogrammi osas

„Aretuslooma

ja aretusmaterjali aretuseks sobivaks tunnustamise kord“.

Tori tõugu hobuste tõuraamatut peetakse elektrooniliselt ~~Jõudluskontrolli Keskuse serveris~~, algdokumente säilitatakse Eesti Hobusekasvatajate Seltsi büroos. Andmete kogumisel, kasutamisel ja säilitamisel lähtub EHS kehtivast seadusandlusest.

Tõuraamatu pidajana ja jõudluskontrolli läbiviijana on EHS avaliku teenuse pakkuja. Hobuste põlvnemise ja jõudluskontrolli tulemuste andmed avalikustab EHS paber kandjal või digitaalselt

(aastaraamat, koduleht jm).

Selleks, et teha vahet tori tõugu hobuste erinevate aretussuundade vahel kasutatakse erinevaid UELN koode.

Aretusprogrammi täitmiseks vajalik aretusloomade arv

Aretusprogrammis osalevad täkid ja märad, kes on kantud tori hobuste tõuraamatu TA ja TB ossa ning nende järglased, lisaks tunnustatud komponettõugude täkid ja nende järglased. Populatsioon hõlmas 2010. aastal 1376 hobust, sealhulgas 636 aretusprogrammis osalevat hobust. 2012. aastal hõlmab populatsioon 1382 hobust, sealhulgas 647 aretusprogrammis osalevat hobust.

Tori hobuste tõuraamatu andmeid säilitatakse elektrooniliselt [Jõudluskontrolli Keskuse serveris\(www.jkkeskus.ee/uuishobu\)](http://www.jkkeskus.ee/uuishobu).

Tõug on levinud üle Eesti, arvukamalt on aretusprogrammis osalevaid hobuseid Pärnumaal, Viljandimaal ja Tartumaal. Aretusprogrammis on suurem mõju täkkude Arhippos, Premium, Hermelin, Casanova ja Carry's Son järglastel.

Tõu iseloomustus

Tori hobusetõug baseerub 1856. aastal asutatud Tori Hobusekasvanduse ja 20. sajandi alguses väljakujunenud tori hobusetõu päritoluga soojavereliste hobuste populatsioonil, kus teatud aretusetappidel on suuremat geneetilist mõju avaldanud tori tõu esiisast Hetmanist alates idafriisi,

postjee-bretooni ja hannoveri hobusetõud.

Programmis osalev hobune peab olema kantud tori hobuste tõuraamatu aretusprogrammi TB osasse ning vähemalt ema peab põlvnema tori tõu esiisast Hetmanist. Programmis osalevad aretusprogrammi TA osa tõuraamatusse kantud hobuste järglased, kes on saanud aretusprogrammi TB osa esindajatest. Samuti osalevad programmis aretusprogrammi TA osa tõuraamatusse kantud hobuste järglased, kes on saanud tunnustamata komponettõugu täkkudest.

Aretusprogrammis osaleva hobuse põhiline väärtus on universaalsus ja kõrge saavutusvõime. Aretusprogrammis osalevat hobust iseloomustab hästi arenenud tõu- ja sootüüp, keskmise suurusega pea ja kael, lai ja sügav rinnakorv, ristkülikukujuline kere, tugev ja pikk laudjas, tugev luustik ja konstitutsiooni küllaldane kuivus. Tori tõugu hobusele on iseloomulik varavalmivus, hea söödakasutus, hea tervis ja sigivus.

Aretusprogrammis osaleval hobusel on head liikumised põhiällüürides - sammus, traavis kui galopis.

Genealoogilistesse liinidesse kuuluvad lisaks säilitusprogrammis tunnustatud täkkudele aretusprogrammis tunnustatud täkid.

Tori tõugu hobuste aretusprogrammis kasutatavate genealoogilistesse liinidesse kuuluvate tõuraamatu TB osa tunnustatud sugutäkkude nimekiri, mis on kooskõlastatud järelvalveasutusega, avaldatakse käesoleva programmi lisana igaaastasel 01.01. seisuga [EHSi kodulehel \(www.ehs.ee\)](http://www.ehs.ee) ja [aastaraamatus](#).

Tunnustatud märaperikonnad on: Mimi – Lee 1559 TA, Iduna, Hilba 1243 T, Aade 1283 T, Hoiva 986 T, Harita 1531 TA jne.

Mõõtmed:

Keskmine mõõtmed 4 a. ja vanematel täkkudel:

-turjakõrgus (tk) 165,7 cm (lim 160 ... 170 cm)

-rinnaübermõõt (rü) 194,5 cm (lim 185 ... 200 cm)

-kämblaübermõõt (kü) 21,4 cm (lim 20,5 ... 22,5 cm)

Keskmine mõõtmed 4 a. ja vanematel märadel:

- turjakõrgus (tk) 165,8 cm (lim157 ... 174 cm)
- rinnaümberruud (rü) 196,5 cm (lim182 ... 214 cm)
- kämblaümberruud (kü) 21,1 cm (lim 20,5 ... 22,5 cm)

Tõu omadused

Tõu omadusi väljendatakse soovitud ja mitte soovitud omaduste koondina.

Eraldi vaadeldakse hobuse tõu- ja sootüüpi, kehaehitust, liikumisi ehk allüüre.

1. Tüüp

Soovitud on elegantse, suursuguse ja harmoonilise välimusega hobune, keda iseloomustab väiksem massiivsus ja suhteliselt väiksem keha pikkuse e. formaadi indeks võrreldes tori tõugu

hobuste säilitusprogrammis osalevate hobustega.

Täkkudel ja märadel peavad olema selgelt väljendunud tõu- ja sootunnused. Mittesoovitud on robustne, toores, mitteharmooniline välimus, soo- ja tõutunnuste puudumine.

Soovituslik turjakõrgus kolmeaastasel hobusel on 156...170 cm ning kämblaümberruud minimaalselt 20,5 cm.

2. Kehaehitus

Erinevate kehaosade iseloomustamisel on antud järgnevad soovitud ja mittesoovitud tunnused:

Pea

Soovitud: väljendusrikas, uhke, keskmise pikkusega kõrvadega

Mittesoovitud: ilmetu, suur, pikkade, lühikeste või lontis kõrvadega

Silmad

Soovitud: suured, elavad, tumedad, sõbralikud ja ümarad

Mittesoovitud: väikesed, tuhmid, tuimad ja varjatud

Lõuapärade vahe

Soovitud: lõuapärade vahe lai, vaba liikumisega

Mittesoovitud: tugev, kitsas lõuapärade vahe

Kael

Soovitud: keskmise pikkusega, pealt kumer ning kuklaga hästi ja kergelt ühendatud

Mittesoovitud: madal, sügava ühendusega, kiilukujuline ja lühike

Piht

Soovitud: pikk, hästi väljaarenenud turi, suured libajad abaluud ja pikad õlavarred.

Mittesoovitud : lühike või madal turi; väikesed , lühikesed või püstjad abaluud , lühikesed õlavarred

Keha

Soovitud: ristkülikukujuline (kehapikkus ületab turjakõrguse 5... 8 cm võrra), harmooniliselt, tugevalt ühendunud hobuse ees-, kesk- ja tagakeha

Mittesoovitud: ruudukujuline keha; pehme selg, avatud pikk tühimik, kumer nimme, lühike ja horisontaalne laudjas

Jäsemed

Soovitud: hea lihastiku ja korrektse ehitusega, hästi arenenud liigesed; elastsed, keskmise pikkusega sõrgatsid ja hästi vormitud kabjad.

Mittesoovitud: puudulikult arenenud lihastikuga, väikesed lamedad ja silmapaistmatud liigesed,

eetsi-või taatsirandmene seis; lühikesed või püstised sõrgatsid, liiga kitsas, saabeljalgne, rangjalgne ja kooskandne seis. Mittesoovitud on väikesed kabjad.

3. Värvus

Lubatud on kõik tori hobustel esinevad värvused, enamlevinud värvused on raudjas, kõrb ja kollane. Eelistatud on heleda laka ja sabaga ning väheste märgistega tumeraudjas hobune.

4. Liikumised ehk allüürid

Soovitud: hoogsad ja maadhaaravad põhiällüürid (4-taktiline samm; 2-taktiline traav; 3-taktiline galopp). Liigutused peavad kanduma energilistest tagajalgadest läbi elastse ja kergelt õõtsuva selja üle esijalgadele. Jäsemed peavad seejuures liikuma otse ja ettepoole. Samm peab olema vaba ja maadhaarav. Traav ja galopp peavad olema selgelt äratuntava lennufaasiga, elastsed, hoogsad ja tasakaalukad. Mittesoovitud: eelkõige lühike, madal ja mitteelastne liikumine, kinnine, fikseeritud selg, seotud õlad, tagajalgade nõrk tõuge. Samuti riivlevad või pöörlevad liigutused.

5.Hüpe

Soovitud: elastne ja hea stiiliga hüpe, millest on äratuntav tasakaalukus ja tähelepanelikkus. Oluline on jõuline ja kiire tõuge.

Mittesoovitud: vähese ettevaatlikkuse ning võimega ja rippuvate jalgadega hüpe.

6.Seesmised omadused (tervis, kohanemisvõime, söödakasutus, iseloom, temperament, jõudlus, sigivus)

Soovitud: töötahteline, võimekas, sõbralik, rahulik, usaldav, energiline, tasakaalukas, tugeva tervisega, hea pingetaluvuse ja kohanemisvõimega ning hea sigivuse ja söödakasutusega, pärilike vigadeta ja haigusteta hobune, kes sobib mitmekülgse ja tasakaaluka hobusena kasutamiseks kõikidel ratsaspordialadel, turismis, kergematel talutöödel jne.

Mittesoovitud: kartlikud, närvilised, äkilised või tigidad hobused.

7. Eripaaride valik

Eripaaride valiku eesmärgiks on ratsaspordis konkurentsivõimelise tori hobuse kasvatamine ning

läbi valiku kontrollida teistesse tõuraamatutesse kantud, kuid samuti tori tõu komponenttõuge kasutavate tõuraamatute esindajate sobivust tõule. Eripaaride valiku rakendamisel lähtutakse põhimõttest, et eripaaride valik ei kahjustaks tori tõu genofondi.

Eripaaride valiku rakendamisel lähtutakse eelneval aastal tori tõugu hobuste tõuraamatu aretussuuna populatsioonis sündinud varssade arvust. Maksimaalselt võib eripaaride valiku määr

olla kuni 5% populatsioonis eelmisel aastal sündinud varssadest. Igal aastal antakse eraldi teada

lubatud seemenduste arv.

Eripaaride valiku rakendamist sooviv aretaja esitab kirjaliku taotluse koos lisadega Eesti Hobusekasvatajate Seltsi hiljemalt 1. veebruariks paaritusaastal. Taotlusel on ära märgitud valiku

eesmärk ning eripaari valikus osaleva **komponenttõust hobuse** ja tori hobuste tõuraamatusse kantud tori tõugu

hobuse andmed.

Täku kohta tuleb lisada aretusorganisatsiooni poolt välja antud põlvnemist tõendava dokumendi

ärakiri ning tõend geneetilise identifitseerimise kohta koos täku DNA profiiliga, mis on vastavuses rahvusvahelise Loomageneetika Ühingu (ISAG) nõuetega. Lisaks olemasolevad andmed tunnustuse, jõudluskontrolli tulemuste ja aretusväärtuse kohta.

Mära kohta on soovitatav lisada andmed tema eelmiste järglaste hindamistulemuste kohta (võimalusel), mära enda, tema külg sugulaste ja vanemate jõudluskatsete andmed.

Eripaaride valiku taotlused peavad olema esitatud EHS-i jooksva aasta 1.veebruariks.

Eripaaridevaliku rakendamise otsustab tõu-ja hindamiskomisjon hiljemalt 15.veebruariks.

Otsus eripaaride valiku kinnitamise või mitte kinnitamise kohta tehakse eripaaride valiku taotlejale kirjalikult teatavaks 7 tööpäeva jooksul alates otsuse langetamisest.

Eripaaride valikul saadud varss kantakse tori tõugu hobuste tõuraamatu TB osa eeltõuraamatusse ja saadud varss on tori tõugu hobune.

7. TORI TÕUGU HOBUSTE (UNIVERSAALNE SUUND) TÕURAAMATU

TA OSA

Tori tõugu hobune registreeritakse sünnijärgselt põlvnemisandmete alusel tori tõugu hobuste (universaalne suund) tõuraamatu eeltõuraamatus.

Tõuraamatu number antakse tõuraamatusse kandmisel järjekorra alusel eraldi täkkudele ja märadele siis, kui hobune:

- tunnustatakse aretuses kasutamiseks või
- on registreeritud tema aretuses kasutamine.

7.1. Tõuraamatu TA osa jaotus

Tori tõu (universaalne suund) aretuses on lubatud vaid puhasaretus.

Tõuraamatu põhiosa jaguneb:

- täkkude peatõuraamat I
- täkkude peatõuraamat II
- täkkude tõuraamat
- märade peatõuraamat I
- märade peatõuraamat II
- märade tõuraamat
- eeltõuraamat

-lisaosa

Täkkude peatõuraamatusse ja tõuraamatusse kandmiseks peab täku põlvnemine olema geneetilise ekspertiisiga kontrollitud (alus: Põllumajandusministri 18. detsembri 2002. a määrus

nr 86). 01.01.2012 seisuga vanemate kui 10- aastaste sugulises kasutuses olevatel täkkudel peab

olema tehtud geneetiline identifitseerimine.

Tõuraamatu TA osa kandeid saab teha säilitusprogrammis osalevate hobuste ja nende järglaste ning lisaosasse kantud hobuste järglaste osas.

7.2. Täkkude kandmine peatõuraamatusse I ja II

Täku kandmisel peatõuraamatusse on õiguspädevaks organiks tõu- ja hindamiskomisjon.

Täkukandmine peatõuraamatusse I toimub mitte varem kui teisel eluaastal, kui nimetatud täkk on hindamiskomisjoni poolt hinnatud. Täku kandmine peatõuraamatusse II toimub mitte varem kui teisel eluaastal, kui nimetatud täkk on hindamiskomisjoni poolt hinnatud ja tunnustatud. Kandeteostamise ajaks peab täku põlvnemine olema kontrollitud geneetilise ekspertiisiga. 01.01.2012 seisuga vanemate kui 10- aastaste sugulises kasutuses olevatel täkkudel peab olema tehtud geneetiline identifitseerimine.

7.2.1. Peatõuraamatusse I kantakse tori tõugu täkid:

- kes on sünnijärgselt registreeritud tõuraamatu TA osa eeltõuraamatus;
- kes on hinnatud hindamiskomisjoni poolt;
- kelle põlvnemises on kolme põlvkonna vältel kasutatud ainult tori tõugu hobuseid;
- kelle puhul on oodata säilitusprogrammis kindlaks määratud eesmärkide saavutamist.

-kellel on kuni neli komponenttõust eellast neljandas põlvkonnas

7.2.2. Peatõuraamatusse II kantakse tori tõugu täkid:

- kes on sünnijärgselt registreeritud tõuraamatu aretusprogrammi TA osa eeltõuraamatus;
- kelle puhul on oodata säilitusprogrammis kindlaks määratud eesmärkide saavutamist;
- kes ei vasta peatõuraamat TA I osa nõuetele;

-kellel on kuni kuus komponenttõust eellast neljandas põlvkonnas (kehtib alates... /VTA kirjaliku kinnituse saamise kuupäevast/)

- kahe aastane täkk, kes on läbinud noorhobuste jõudluskatsete finaali ning saanud hindamisel hinnatavate tunnuste osas vähemalt "7" punkti ning tõu-ja hindamiskomisjoni otsuse alusel saanud kahe aastase ajutise tunnustuse. Üldise tunnustuse saamiseks peab täkk läbima aretusprogrammis kehtestatud jõudluskatsed.

Kolme aastane ja vanem täkk, kes ei ole saanud tõu-ja hindamiskomisjoni poolt tunnustust, peab läbima vähemalt ühe järgnevatest jõudluskatsetest:

- rakendihobuste jõudluskatsed;
- võõrratsaniku test;
- võistlustulemused ratsaspordi aladel.

Täkk, kes ei ole saanud tõu-ja hindamiskomisjoni poolt tunnustust, võib saada tunnustuse vähemalt viie jõudluskatsetel hinnatud järglase järgi, kes on hinnatud vähemalt I auhinnaga. Täkk peab vastama tunnustamiseks vajalikele nõuetele.

7.3. Täkkude kandmine tõuraamatusse

Täkkude tõuraamatusse kantakse tori tõugu täkk, kes on olnud sugulises kasutuses ning:

- kes on sünnijärgselt registreeritud tõuraamatu TA osa eeltõuraamatus;

- ~~kes ei ole aretuseks tunnustatud;~~

- kes ei vasta peatõuraamatu TA I ja peatõuraamatu TA II osa hindamise ja põlvnemise kriteeriumitele.

Täku põlvnemine peab olema kontrollitud geneetilise ekspertiisiga. 01.01.2012 seisuga vanemate kui 10-aastaste sugulises kasutuses olevate täkkudel peab olema tehtud geneetiline identifitseerimine.

7.4. Märade kandmine peatõuraamatusse I ja II

Peatõuraamatu TA I ja peatõuraamatu TA II osasse kantakse sugulises kasutuses olevad märad.

7.4.1. Peatõuraamatusse I kantakse tori tõugu märad:

- kes on sünnijärgselt registreeritud tõuraamatu osa TA eeltõuraamatus;

- kelle põlvnemises on kolme põlvkonna vältel kasutatud ainult tori tõugu hobuseid;

- kes on hinnatud hindamiskomisjoni poolt.

- **kellel on kuni neli komponenttõust eellast neljandas põlvkonnas.**

7.4.2. Peatõuraamatusse II kantakse tori tõugu märad:

- kes on sünnijärgselt registreeritud tõuraamatu TA osa eeltõuraamatus;

- kes hindamisel on saavutanud hinnatavate tunnuste osas vähemalt "6" punkti;

- kes ei vasta peatõuraamatu TA I osa nõuetele.

-**kellel on kuni kuus komponenttõust eellast neljandas põlvkonnas (kehtib alates... /VTA kirjaliku kinnituse saamise kuupäevast /)**

Mära, kellel ei ole täidetud eeltoodud nõuded **hinnatavate tunnuste osas**, kuid kes põlvneb aretusprogrammi tõuraamatu TA osasse kantud vanematest, on nõuetekohaselt identifitseeritud ning kelle põlvnemine on dokumentaalselt tõestatud ja kellelt on saadud vähemalt kaks väga hea hinnanguga ning tõule vajalikku järglast, võib hindamiskomisjoni otsusega kanda peatõuraamatusse II.

7.5. Märade kandmine tõuraamatusse

Märade tõuraamatusse kantakse sugulises kasutuses olevad märad:

- kes ei vasta peatõuraamatu TA I või peatõuraamatu TA II osa hindamiskriteeriumitele;

- kes on sünnijärgselt registreeritud tõuraamatu TAosa eeltõuraamatus;

- kes ise on hinnatud tõuraamatusse kandmisel.

7.6. Eeltõuraamat

Eeltõuraamatusse kantakse säilitusprogrammis osalevate tori tõugu hobuste järglased, **kes põlvnevad TA ossa kantud vanematest. Alates 01.07.2015 sündinud varssadel võib olla**

kolmandas põlvkonnas kuni neli komponenttõugude eellast. Kui sündinud varss ei vasta TA eeltõuraamatu nõuetele, on ta sobilik kandmiseks TB eeltõuraamatusse.

Eeltõuraamatusse on võimalik kanda hobune, kelle üheks vanemaks on lisaossa kantud hobune ja teiseks vanemaks on peatõuraamatusse I või II kantud või kandmiseks sobilik hobune.

Eeltõuraamatusse kantava varsa isa põlvnemine peab olema kontrollitud geneetilise ekspertiisiga. Seisuga 01.01.2012 vanemate kui 10-aastastel täkkudel peab olema tehtud geneetiline identifitseerimine. Külmutatud ja jahutatud spermaga kunstliku seemenduse teel saadud varsa põlvnemine peab olema kontrollitud geneetilise ekspertiisiga.

7.7 Lisaosa

Lisaossa kantakse tori tõugu hobune, kelle põlvnemisalane dokumentatsioon ei vasta põhiosa nõuetele, kuid kes on vajalik tõu säilitusprogrammi täitmiseks. Hobune peab vastama säilitusprogrammis toodud tori hobuse tõutüübile ja olema hinnatud vähemalt 7 punktiga ning teiste hinnatavate tunnuste osas vähemalt 6 punktiga.

Lisaossa kuuluval hobusel peab olema tehtud geneetiline identifitseerimine.

Tõuraamatu lisaossa kantud mära või täku järglane, kelle teiseks vanemaks on peatõuraamatusse I või II kantud või kandmiseks sobilik hobune, on võimalik kanda tõuraamatu põhiosa eeltõuraamatusse

7.8. Tõuraamatu sissekannete muutmine või täiendamine

Juhul kui selgub, et hobuse sissekanne tõuraamatu vastavasse osasse on toimunud omaniku poolt

valede või puudulike andmete alusel, tuleb sisse viia kannete muudatused.

7.8. Hindamata täkkude ja märade kandmine tõuraamatusse

Täkkud ja märad, kelle karjast väljaminek toimub enne hindamist ja/või järglase registreerimist,

võidakse kanda tõuraamatusse tõestatud põlvnemise alusel.